

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

REKTORERS ARBETE FÖR ATT FRÄMJA SKOLNÄRVARO

Vilket stöd behövs?

FÖRFATTARE:

*Kajsa Nyman
Gabriella Dahlberg*

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

3/2020

SAMMANFATTNING

SYFTET MED STUDIEN är att utvärdera om Täby kommuns stöderbjudande motsvarar de behov rektorer har utifrån enhetens utvecklingsarbete för ökad skolnärvaro samt att undersöka resultat av insatser. Konsekvenser av skolfrånvaro är allvarliga och det är angeläget att utbildningsområdet utvecklar närvarofrämjande arbetsätt och lärmiljöer varför det varit angeläget att undersöka om stöderbjudande genom centrala samverkansteam haft betydelse för skolnärvaron. Studien genomfördes genom en enkät riktad till rektorer i kommunala och fristående grundskolor i kommunen. Resultatet visar positiva effekter med delvis ökad elevnärvaro samt rektorers uppskattning av att inte stå ensamma i arbetet men också utmaningar i exempelvis kommunikation och oklara samarbetsstrukturer.

Kajsa Nyman är avdelningschef i Täby kommun.
E-post: kajsa.nyman@taby.se

Gabriella Dahlberg är fd avdelningschef i Täby kommun, nu projektledare Region Stockholm. E-post: gabriella.dahlberg@sl.se

Denna artikel har den 6 januari 2020 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

BAKGRUND	7
TILLGÄNGLIGT LÄRANDE/ INKLUDERANDE LÄRMILJÖER	9
ATT SKAPA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ETT TVÄRSEKTORIELLT TEAM	11
SYFTE, METOD, GENOMFÖRANDE, URVAL OCH DATAINSAMLING	13
Syfte	13
Metod och genomförande.....	13
Urval	13
Datainsamling.....	14
RESULTAT OCH DISKUSSION	15
Resultatredovisning enkätsvar	15
Sammanfattning av enkätsvar.....	18
DISKUSSION	19
REFERENSLISTA	21

BAKGRUND

SKOLFRÅNVARO ÄR EN stor utmaning och kan bero på pedagogiska, sociala och psykologiska faktorer, beskriver Gren Landell (2018). Att komma till rätta med skolfrånvaro kan ta lång tid och kräva omfattande resurser. Konsekvenserna är allvarliga för individen, både på kort och lång sikt.

Under hösten 2016 genomförde Täby kommun, inom verksamhetsområde utbildning, en utredning av tillgängligt lärande i samtliga kommunala pedagogiska verksamheter. Ett av områdena som rektorerna lyfte som utmanande och som utvecklingsområde var utmaningar i arbetet med skolnärvaro och skolfrånvaro.

För att främja skolnärvaro i grundskolorna i kommunen sattes under våren 2017 en projektgrupp samman. Projektgruppens uppdrag var att arbeta fram kommunövergripande arbetssätt för att främja skolnärvaro hos elever i grundskolan. Projektgruppen tog del av forskning inom sakfrågan samt genomförde omvärldsbevakning genom ett antal studiebesök hos kommuner och skolhuvudmän som identifierat framgångsrika arbetssätt för att främja skolnärvaro. Det som återkom i litteraturen (SKL, 2013 och SOU 2016:94) var att det till stor del saknades forskning och kunskap om orsaker till skolfrånvaro. Ökad kunskap om bakomliggande faktorer är önskvärd och viktig när det gäller skolfrånvaro eftersom elevpopulationen det rör sig om är heterogen och med en komplex kombination av bakomliggande orsaker och vidmakthållande faktorer.

Projektgruppen identifierade tre gemensamma nämnare i elevgruppen med problematisk skolfrånvaro (SKL, 2013 och SOU 2016:94) som framkommer här nedan:

Elevperspektivet saknades ofta i litteraturen. Det som framkom var att eleverna ofta upplevde sig misslyckade, att de fick fragmenterat stöd och att de kände sig dömda av vuxna i sin omgivning.

En komplex situation som visar sig på en mängd olika sätt och bland annat genom att eleverna har svårt att förmedla sina känslor och upplevelser av skolfrånvaron.

Individuella faktorer med psykiatriska och neuropsykiatriska funktionsvariationer.

Projektgruppen identifierade också samsyn och tvärprofessionell samverkan som skyddsfaktorer i arbetet med att främja skolnärvaro samt förebygga skolfrånvaro. Resultatet från projektgruppens arbete konkretiserades i sammansättande av ett samverkansteam för att främja skolnärvaro vars bemanning bestod av medarbetare från verksamhetsområdena Utbildning och Social omsorg i kommunen.

Sedan starten hösten 2017 består uppdraget av att arbeta tvärprofessionellt och att samverka med skolornas lokala professioner. Insatsen som samverkansteamet utför skräddarsys utifrån rektorernas olika behov och har varit både av främjande/förebyggande och åtgärdande karaktär samt legat på organisations-, grupp- och individnivå. Samverkansteamets uppdrag är att arbeta stödjande mot grundskolorna i frågor om skolnärvaro/skolfrånvaro samt att bidra med kunskap och kompetens i närvarofrämjande arbetssätt. Samverkansteamet består av en specialpedagog och en socialpedagog från verksamhetsområde utbildning samt en socialsekreterare från verksamhetsområde social omsorg.

Sedan starten hösten 2017 har samverkansteamet tillsammans med enhetschefer från social omsorg och utbildning utarbetat rutiner och arbetsformer för uppdraget, dessa har sedan utvecklats, reviderats och förfinats under de två år som teamet har funnits. I uppstartsfasen blev det tydligt att antalet rektorer som efterfrågade stöd och konsultation till sina grundskolor var stort. Det innebar att teamet, för att kunna möta varje efterfrågad stödförfrågan, frångick den framtagna rutinen med att arbeta tvärprofessionellt och tvärvetenskapligt till att dela upp uppdragen mellan personerna och därmed professionerna i teamet.

Det var också tydligt att det efterfrågade stödet oftast var åtgärdande, på individnivå och att skolor upplevde att de gjort insatser för elever utan att nå resultat. Samverkansteamets arbete har den senaste ti-

den kommit att röra sig mot organisationsnivå och i ökad utsträckning handla om förebyggande arbete. Fortfarande efterfrågas stöd i det närvarofrämjande perspektivet men i mycket begränsad utsträckning eller inte alls.

Under höstterminen 2018 har teamet återgått till att arbeta tvärprofessionellt vilket innebär att tema-medlemmarnas olika kompetenser garanterar fler perspektiv vilket ökar kvaliteten i varje enskild insats.

Uppdraget till teamet har hela tiden varit att i enlighet med skolans uppdrag utgå från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Det har inneburit att teamet i alla situationer ska ha ett vetenskapligt förhållningssätt. Forsell (2018) talar om att använda

evidensbaserad praktik, med vilket vi menar att söka evidens där evidens finns och att applicera vetenskapliga metoder utifrån kontext samt att ha ett både vetenskapligt och systematiskt förhållningssätt.

Samverkansteamet har utgått ifrån det vetenskapliga förhållningssättet bland annat genom att ställa sig frågorna: Vad vill vi ta reda på och varför, på vilket sätt kan vi utvärdera och analysera?

Det betyder att söka utveckling och att kritiskt granska sin yrkespraktik, både inom sin egen yrkesroll och inom organisationen som helhet. Teamet har under hela perioden provat, kritiskt granskat och sökt förklaringar och orsakssamband till observationerna i relevant forskning.

TILLGÄNGLIGT LÄRANDE/ INKLUDERANDE LÄRMILJÖER

TÄBY KOMMUN HAR sedan flera år tillbaka arbetat utifrån nämndmålen att eleverna ”når högt ställda kunskapskrav” och att ”förtroendet för de pedagogiska verksamheterna är högt”. Som strategi för att nå nämndmålen har Täby valt att arbeta med tillgängligt lärande som fokuserat utvecklingsområde. Tillgängligt lärande är ett samlingsbegrepp och innebär att lärandet ska vara tillgängligt för samtliga elever i Täbys pedagogiska verksamheter. Som en del i det fokuserade utvecklingsarbetet har Täby deltagit i ett treårigt forsknings- och utvecklingsprogram för inkluderande lärmiljöer tillsammans med sex andra kommuner, Borås högskola samt Ifous som organiserat och samordnat programmet.

Ambitionen med att utveckla inkluderande lärmiljöer handlar om varje elevs rätt till ett skol- och undervisningssammanhang där den kan lära och utvecklas, känna tillhörighet, trygghet, inkludering och tillit till att de anpassningar som den behöver också görs. Dessa är också främjande faktorer för skollärande.

Begreppet hälsofrämjande skolutveckling används av Skolverket för att beskriva ett hälsoarbete i skolan är en del av en långsiktig skolutvecklingsprocess. Skolan har ett ansvar för att skapa en god lärandemiljö för elevernas kunskapsutveckling och personliga utveckling (Skolverket 2016).

Enligt skollagen har alla barn i Sverige skolplikt om eleven inte har giltigt skäl att utebli (7 kap. 2§ skollag). Det är de/den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn som ska se till att barnet fullgör sin

skolplikt (7 kap. 20§ skollag). Om en elev har upprepad eller längre frånvaro ska rektor, oavsett om frånvaron är giltig eller ogiltig skyndsamt utreda varför (7 kap. 19a§ skollag).

Forskning om elevers hälsa visar på det dubbelverkande sambandet mellan studieresultat/fullgjord skolgång och hälsa är starkt och tydligt. Där studieresultat leder till bättre hälsa och där god hälsa i sin tur ger bättre förutsättningar till goda studieresultat. I ambitionen att designa lärmiljöer som är tillgängliga och anpassade utifrån individens förutsättningar och behov finns till exempel arbetsformen universell design för lärande (UDL) att utgå ifrån. Arbetsättet innebär att undervisningen designas för att passa alla de olika elevers förutsättningar och funktionsvariationer som finns i en klass (Skolverket 2019).

Både lokala och kommunövergripande fortbildningsinsatser har anordnats av samverkansteamet med anledning av behovet av fördjupad kompetens i att utveckla närvarofrämjande arbetssätt. Fortbildningsinsatser är en stor del i samverkansteamets verktygslåda för att stödja rektorers arbete med att främja skollärande och att förebygga skolfrånvaro. Skolutvecklingsområdena handlar om att utveckla tillgängliga och inkluderande lärmiljöer genom att komplettera och stärka kompetensen hos skolans egna medarbetare i sakfrågan genom kollegiala och kollektiva lärandesammanhang. Lärandet resulterar sedan i gemensamma och utvecklade handlingsmönster lokalt i skolenheten.

ATT SKAPA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ETT TVÄR- SEKTORIELLT TEAM

ENLIGT ROBINSON (2015) utmärks framgångsrika skolor av ledarskap som skapar sammanhang genom systematisk uppföljning av lärares och elevers utveckling. Hon skriver att rektorers uppdrag är att ge förutsättningar för lärare att vara professionella och att verka i en professionell organisation. Gemensam läroprocess kräver gemensamma föreställningar och en förståelse för uppdraget enligt Larsson (2018). Inom ett tvärprofessionellt team med medarbetare från olika verksamhetsområden, och med olika men tydligt definierade uppdrag i relation till den specifika professionen, blir detta både en utmaning och en gynnsam förutsättning för kollegialt och kollektivt lärande med möjliga synergieffekter. Det har varit viktigt att, som Larsson beskriver, skapa en kultur som främjar lärande. Det sker genom att medarbetare känner samhörighet med organisationen snarare än med den egna yrkesprofessionen, vilket också har varit teamets ansats och utvecklingsområde.

En annan utgångspunkt för arbetet har varit begreppet relationik som Ohlsson och Granberg (2016) definierar som att kunnande finns, uppstår och lever i mellanmänskliga relationer på en arbetsplats. Arbetet har utgått ifrån att kompetens uppstår utifrån relationer mellan människor och för att utveckla och sprida kompetens krävs att ytterligare kompetens skapas. Den kollegiala och kollektiva kompetensen ökar, stärks av varandra och ger synerigeffekt.

Skolutveckling beskrivs av Larsson och Löwstedt (2017) som förbättringar i lärmiljö och en ökning av måluppfyllelse, vilket är i linje med samverkansteams uppdrag. För att möjliggöra för skolutveckling

och att öka elevers skolnärvaro har samverkansteamet i uppdrag att öka kompetens kring vetenskapligt grundade framgångsfaktorer för hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande insatser i relation till skolnärvaro och skolfrånvaro.

I ett nytt sammansatt team bestående av tre personer med skilda professioner och med anställning i olika verksamhetsområden i kommunen, har det varit viktigt med transparens och tydlighet eftersom arbetssätt, rollfördelning och rutiner skapats, prövats, utvärderats och förändrats under resans gång. Teamet har haft stort fokus på, att både i externt ledd handledning och vid interna veckomöten, reflektera över samverkan, arbetssätt, upptäckter och dilemman med syfte att forma och implementera modeller för hur teamet kan arbeta vidare än mer utvecklat. Ambitionen har legat i linje med det som Löwstedt (2015) beskriver som entreprenöriellt lärande, att skapa ett kreativt utrymme för medarbetare att tillsammans hitta gemensamma vägar och arbetssätt för att organisera och genomföra utveckling.

SYFTE, METOD, GENOMFÖRANDE, URVAL OCH DATAINSAMLING

SYFTE

SYFTET MED STUDIEN är att utvärdera om samverkansteams erbjudande om stöd och arbetsätt motsvarar de behov rektorerna bedömer finns i skolenheterna. Syftet är vidare att undersöka om skolnärvaron ökat i de ärenden där samverkansteamet har varit inkopplade.

Vår frågeställning är: På vilket sätt har stöderbjudande om samverkansteam påverkat rektorernas arbete med skolnärvaro och skolfrånvaro samt hur elevers skolnärvaro har påverkats efter insatser från samverkansteamet?

METOD OCH GENOMFÖRANDE

SOM METOD HAR vi valt att genomföra en kvantitativ studie utifrån en deskriptiv metod. Vi beskriver de processer som genomförts och undersöker rektorers uppfattning av samverkansteams arbete utifrån kvalitet och effektivitet genom en enkät och slutligen gör vi en tematisk innehållsanalys. En enkätstudie

möjliggör att samla mätbara data från en avgränsad grupp, i det här fallet de rektorer som använt sig av samverkansteams stöderbjudande. Den tematiska innehållsanalysen har skett i relation till varje särskild fråga samt i en avslutande sammanfattning av enkätsvaren.

URVAL

EN ENKÄT SKICKADES via mail (20190510) ut till de rektorer som från starten 2017 använt sig av kommunens erbjudande om stöd genom samverkansteamet. Enkäten bestod av sex frågor varav tre var kryssfrågor

och två fritextfrågor med öppna svar. Sexton rektorer från kommunala och fristående skolor i Täby fick enkäten och vi fick svar från tolv rektorer.

DATAINSAMLING

VI VALDE ENKÄT som insamlingsmetod av data eftersom det gör det möjligt att under relativt kort tid samla in data som efterfrågas. Den som besvarar enkäten ges också möjlighet att besvara och överväga

frågor i egen takt och vid egen vald tidpunkt. Enkätstudier kan medföra visst bortfall av svar och det är inte möjligt att ställa följdfrågor, detta har tagits med i avvägandet i val av metod.

RESULTAT OCH DISKUSSION

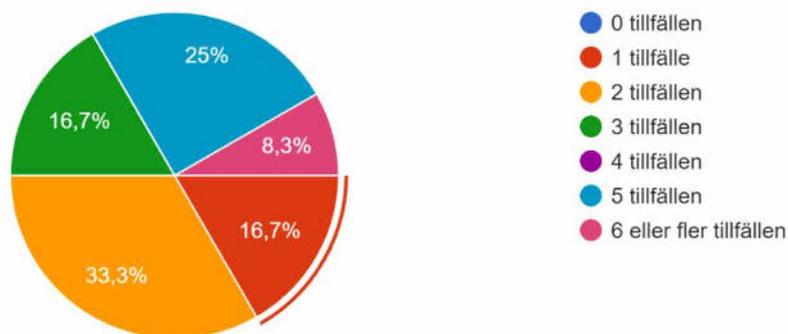
RESULTATREDOVISNING ENKÄTSVAR

VID HUR MÅNGA TILLFÄLLEN HAR DU SÖKT SAMARBETE MED SAMVERKANSTEAM FÖR ATT FRÄMJA SKOLNÄRVARO?

Av de tolv inkomna svaren visade det sig att flertalet rektorer har sökt stöd vid fler än ett tillfälle och 25 procent av rektorerna har sökt stöd av samverkansteamet vid fem tillfällen. Eftersom att enkäten enbart gick ut till rektorer som sökt stöd hos samverkansteamet fanns det ingen som sökt stöd vid noll tillfällen.

Vid hur många tillfällen har du sökt samarbete med Samverkansteam för att främja skolnärvaro?

12 svar

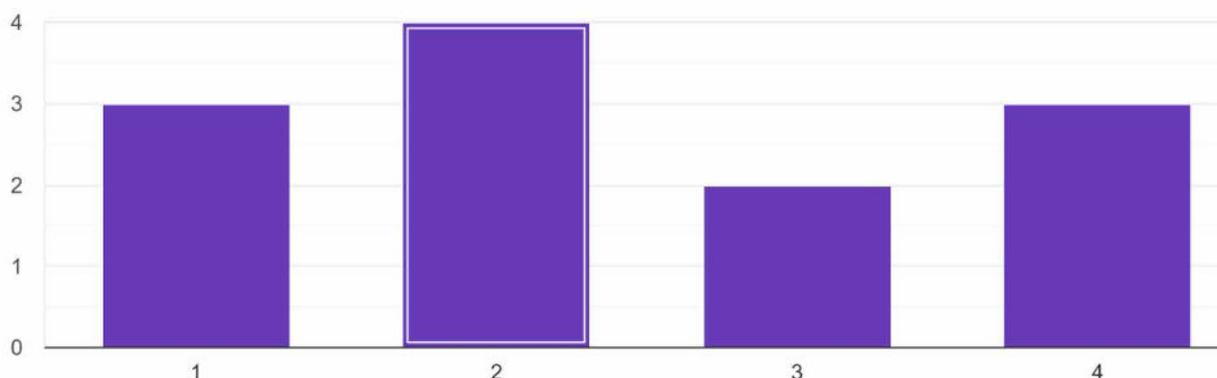

I VILKEN GRAD HAR SAMVERKANSTEAMETS INSATSER HAFT POSITIV INVERKAN I DITT ARBETE SOM REKTOR?

Vid svarsalternativen fick rektor gradera från liten utsträckning, svarsalternativ 1 och stigande upp till hög utsträckning, svarsalternativ 4. Det visade sig att något fler rektorer anser att insatsen haft inverkan i lägre utsträckning än de som anser att insatsen haft inverkan i högre utsträckning. Samma antal rektorer (tre stycken) har angivit att insatsen haft inverkan i hög utsträckning (nivå 4) som de som angivit att insatsen haft inverkan i låg utsträckning (nivå 1).

I vilken grad har samverkansteamets insatser haft positiv inverkan i ditt arbete som rektor?

12 svar

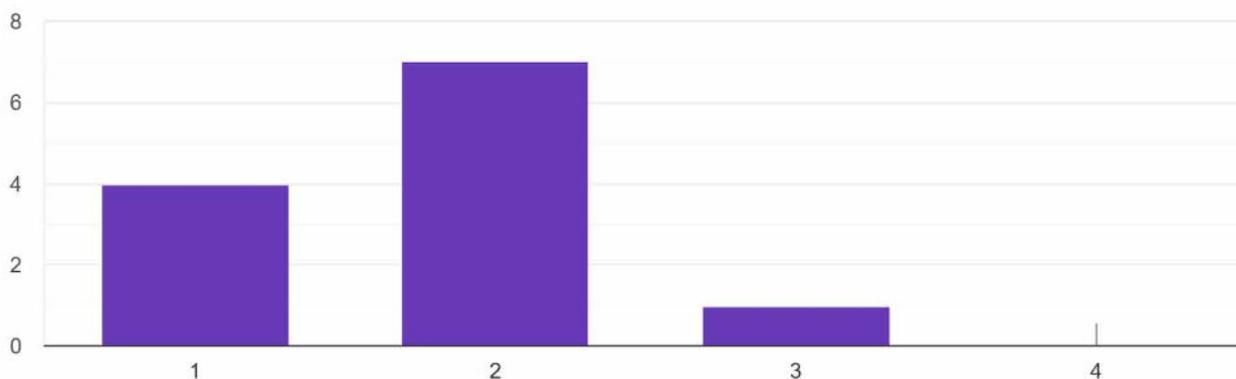

I VILKEN GRAD HAR SAMVERKANSTEAMET HAFT POSITIV INVERKAN I UTVECKLING AV LOKALA RUTINER OCH ARBETSSÄTT FÖR ATT FRÄMJA SKOLNÄRVARO?

När det gäller samverkansteamets påverkan av lokala rutiner och arbetssätt fick rektorerna även här gradera utifrån liten utsträckning (nivå 1) till hög utsträckning (nivå 4). Här anger rektorerna att insatser från samverkansteamet inte i särskilt hög utsträckning haft positiv inverkan i utvecklingen av lokala rutiner och arbetssätt.

I vilken grad har samverkansteamet haft positiv inverkan i utveckling av lokala rutiner och arbetssätt för att främja skolnärvaro?

12 svar

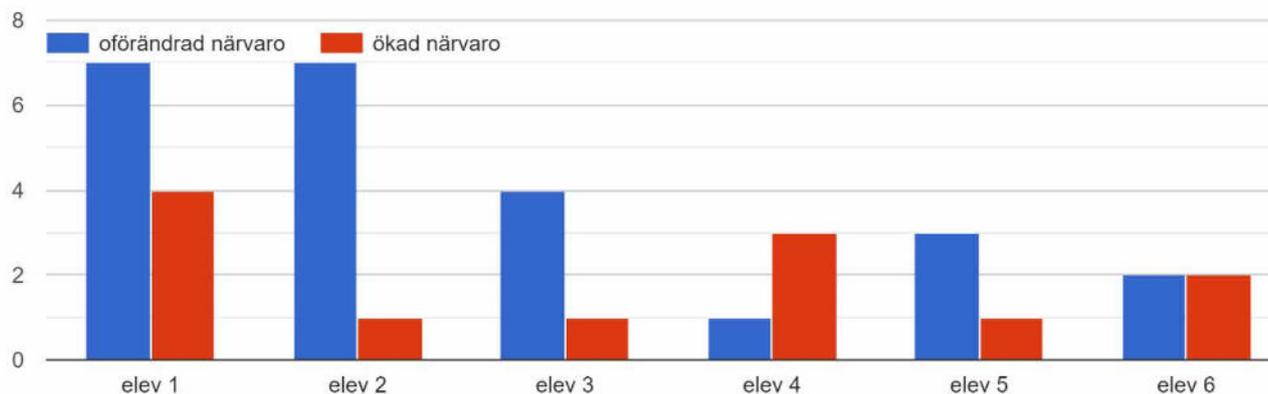

HUR HAR SAMARBETET MED SAMVERKANSTEAMET PÅVERKAT SKOLNÄRVARON PÅ INDIVIDNIVÅ?

Varje rektor har angett elevalternativ från elev 1 till elev 6 beroende på antal elever man sökt stöd för, det innebär att elev 1 i tabellen nedan representerar elva olika elever och elev 6 representerar fyra elever. Resultatet visar att en tredjedel av eleverna (tolv elever av totalt trettiosex) har ökad skolnärvaro efter insats från samverkansteamet och två tredjedelar av eleverna har oförändrad skolnärvaro efter insats av samverkansteamet.

Elev 1 avser den elev som rektor först sökt stöd kring på sin skola och elev 2 den andra osv.

Hur har samarbetet med samverkansteamet påverkat skolnärvaron på individnivå?

HAR INSATSER FRÅN SAMVERKANSTEAMET GETT ANDRA POSITIVA EFFEKTER PÅ INDIVIDNIVÅ?

Rektorerna har, i fritextform, angivit att de anser sig fått ökad kunskap. Flera rektorer beskriver också att de fått bekräftelse på att deras tidigare utförda arbete och insatser lokalt i skolorna varit i enlighet med framgångsfaktorer som forskningen visar. De anger dessutom att de fått positiv bekräftelse på sina lokalt framtagna rutiner kring närvarofrämjande arbetssätt för skolnärvaro och skolfrånvaro.

Rektorerna beskriver att det varit positivt att få möjlighet att samtala om och beskriva sina bakomliggande ansatser för planerat och genomfört arbete lokalt på sin skola tillsammans med samverkansteamet.

”Ja, känslan av att stå ensam som vårdnadshavare och skola minskar. Det känns skönt att det kommer ytterligare en part när man provat allt flera varv. Även om inga nya framgångsfaktorer kommer upp i samarbetet med Närvaroteamet, så får man en bekräftelse på att man tänkt och gjort rätt. Tillsammans är man starkare.”

Flera rektorer betonar att de har upplevt det som positivt att arbeta tillsammans, att fundera tillsammans och att samtala, att få bollplank och att inte ensamma hantera frågan. Rektorerna anger också att de fått förslag och frågor som varit användbara i arbetet. De har även angett att de upplever att vårdnadshavare blivit mer positivt inställda till skolans insats efter att samverkansteamet ingått som part i samarbetet.

”Bra bollplank och också positivt då teamets medlemmar samtalar med vårdnadshavare för att ge tyngd i ärende et cetera”.

Det finns rektorer som särskilt beskriver att samverkan mellan utbildning och socialtjänst har haft en positiv inverkan på skolans lokala arbete där de fått ökat förståelse och kunskap om socialtjänstens arbetssätt och rutiner för till exempel orosanmälningar. Dessutom har den upplevda sammanlänkade funktionen mellan skola, vårdnadshavare och socialtjänst stärkts vilket har gett positiva effekter på elevers närvaro.

”Brygga mellan skola och vårdnadshavare samt ett pågående samtal mellan socialtjänst och elev.”

Utifrån de samlade enkätsvaren framkommer en variation av upplevelser och svar. Har du ytterligare viktiga synpunkter eller erfarenheter som du identifierat i samarbetet och som du vill förmedla? Exempel på positiva reflektioner är att samarbetet fungerar bra. Rektorerna har också i sina svar visat tacksamhet för att samverkansteamet finns och att de fått bekräftelse samt ökad kunskap om externa stödsatser.

”Vi uppskattar verkligen samarbetet. De bekräftar de åtgärder vi redan har och har kunskap om vilket stöd och hjälp som finns utanför vår sfär. I ett fall var det verkligen deras insats som fick eleven att börja komma tillbaka till skolan. I de två fall där det fortfarande är oförändrad närvaro, kanske utvecklingen skulle ha varit sämre om vi inte haft deras stöd”.

Det uttrycks i svaren att goda erfarenheter från samverkansteamet finns, där ett exempel som beskrivs är att teamets arbete har resulterat i att en elev återkommit till undervisning och skola. En annan beskriver

att samverkansteamet bidragit till att motverka en negativ utveckling för två elever i dennes skola.

Rektorer uttrycker att det är positivt att samverkansteamet är snabba i respons från fråga till att boka tid för samt att komma till skolan för ett möte. Det beskrivs att samverkansteamet upplevs hjälpsamma och lättillgängliga för rektorerna. Det beskrivs också att teamet har både gott bemötande och god kompetens.

”Ni är väldigt snabba med att boka tid och komma ut till skolan”

”Teamet är mycket hjälpsamt och lättillgängligt”

Men det framkommer även mer komplexa och mer problematiska upplevelser. Exempel på negativa erfarenheter handlar om frågor om ansvar där det exemplifieras att rektor uppfattat att teamet har fattat beslut själva, trots att rektor är ansvarig för insatsen.

”...jag har ansvar men det är teamet som bestämmer åtgärder och vi hamnar i kläm – vi har tidigare haft mycket goda erfarenheter av ett dylikt samarbete...”

Ett ytterligare exempel beskriver att så som teamet har marknadsförts har det också medfört höga förväntningar och dessa förväntningar har inte motsvarats av teamets insatser.

Det framkommer önskemål om tätare samt tydligare återkoppling från samverkansteamet. Önskemål finns också att ändra strukturen med att utse en ansvarig funktion för att samordna arbetet och samtidigt konstaterar den respondenten att det är den egna rollen som rektor som bör ansvara för detta arbete.

“Finns bra kompetens, men viktigt att alla roller som finns nära eleven genomför det som är överenskommet. I vissa fall har återkoppling om stöd från samverkansteamet inte skett. Önskvärt med någon som är ansvarig i samordningen. Ibland är det för många runt eleven. Ligger givetvis även på mitt ansvar som rektor”.

Ytterligare ett önskemål om revidering av teamets erbjudande som inkom var att tillsätta en funktion som kunde ge mer varaktigt stöd för familjen.

SAMMANFATTNING AV ENKÄTSVAR

NÄR DET GÄLLER enskilda elevers närvaro visar enkätsvaren varierade resultat, där ökad närvaro skett i en tredjedel av fallen där samverkansteamet funnits med men också att elevfrånvaron visat sig vara oförändrad i två tredjedelar av fallen där samverkansteamet deltagit i arbetet. Rektorerna fick svara på en fråga om samverkansteamet har gett positiva effekter på individnivå och en sammanställning av svaren visar att rektorerna upplever att skolan fått mer kunskap, ett adekvat bollplank samt att känslan av att stå ensam med tankar och arbetssätt minskar genom samarbetet. Enkäten visar också upplevelsen av att “bryggan” mellan skola, vårdnadshavare och socialtjänst stärks vilket har givit positiva effekter på elevnärvaron.

Däremot kan vi se att teamets stödinsatser inte i särskilt hög utsträckning upplevts haft betydelse för rektorernas arbete med frågan. Inte heller för utveckling av de lokala rutiner för att arbeta främjande för skolnärvaro tycks rektorerna uppleva att samverkansteamet haft betydelse. Denna nedslående bild

skulle vara intressant att undersöka ytterligare – beror avsaknaden av insatsens betydelse på att insatsen hållit låg kvalitet eller varit felriktad eller beror det på att denna aspekt inte varit vad rektor själv tänkt att insatsen skulle ge? Utifrån de vanligaste efterfrågade stödet – åtgärdande insats på individnivå – finns inte förväntningar på att insatser från teamet skall innebära påverkan på rektorers arbete eller att efterfrågan från rektorer för att stödja utveckling av lokala rutiner ej funnits och därför ej heller upplevts ge resultat. På frågan om ytterligare synpunkter eller erfarenheter som rektor har identifierat i samarbetet framkommer både vad som uppskattats och fungerat väl och det som varit svårt eller upplevts negativt.

Teamets kompetens, effektivitet och samarbetsförmåga, rektors känsla av att inte stå ensam i arbetet samt ökad förståelse för socialtjänstens område framkommer som positiva aspekter.

Det som lyfts som problematiskt är otydlighet i ansvarsfrågan, vem gör vad?

DISKUSSION

RESULTATET FRÅN ENKÄTEN vilar på tolv rektorers uppfattningar och erfarenheter av att ha ansökt om stöderbjudande från samverkansteamet. I juni 2019 hade totalt sexton rektorer, från kommunens egna och från fristående skolor i kommunen, ansökt och en fråga vi ställer oss är hur det kommer sig att endast dessa och just dessa sexton rektorer ansökt om stöderbjudandet? Flera av dem har ansökt flera gånger och så mycket som upp till fem tillfällen för några. Vi ställer oss frågan hur det kommer sig att övriga rektorer inte ansökt om stöderbjudande alls? Beror det på att dessa skolor inte utmanas av frågor rörande skolnärvaro och skolfrånvaro? Beror det på att marknadsföringen av stöderbjudandet inte nått fram? Finns det andra orsaker? Det är frågor som kan vara intressanta att undersöka vidare. Finns det skolor som kommit längre i sitt hälso- och närvarofrämjande arbete så att de inte utmanas av skolfrånvaro och då är lärande från deras erfarenheter intressanta att fånga. Beror det på att erbjudandet inte nått fram så behöver kommunikationsperspektiv för ökad likvärdighet utvecklas.

Utifrån de förutsättningar och ramar som fanns för att undersöka rektorernas upplevelse av stödsats i denna artikel valde vi enkät som metod. Vi hade kommit djupare i förståelse om vi valt intervju som metod. Tidsbegränsningen avgjorde metodval. En begränsning med metoden enkät är att det kan vara svårt att förstå varför rektorerna svarat som de gjort – det vill säga – vad betyder svaret? Men att komplettera med intervjuer nu kan vara ett sätt att klargöra ytterligare.

Samverkansteamet har som uppgift att utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet bidra till kollegialt och kollektivt lärande samt utveckling av arbetssätt på skolnivå, det som av Larsson och Löwstedt (2017) beskrivs som skolutveckling. Samverkansteamet har samtidigt till uppdrag att ge stöd till rektor i rektors systematiska uppföljning av elevernas utveckling i relation till skolnärvaro precis som Robinson (2015) beskriver. Enkätresultatet visar att samverkansteamets erbjudande om att bidra till att

utveckla lokala rutiner och arbetssätt inte skett särskilt hög utsträckning. Vi frågar oss varför? Har det med efterfrågat stöd att göra? Beror det på att samverkansteamet inte bidragit med kvalitet i detta behov? Finns det andra förklaringar?

Att skapa förutsättningar för lärande samt en kultur som främjar lärande (Larsson och Löwstedt, 2017) både inom teamet och i relation till teamets uppdrag har varit prioriterat och en förutsättning för väl utfört uppdrag. Teamets kompetens är något som rektorerna lyfter som positivt i den enkät som besvarats. Rektorerna beskriver också att de lokalt på skolan upplever att kompetensen ökat samt att de på skolorna blivit bekräftade i och med samarbetet med samverkansteamet. Rektorerna beskriver dock i enkäten att samverkansteamets betydelse haft relativt liten påverkan på rektors arbete. Handlar detta avstånd mellan å ena sidan upplevd kompetensförstärkning och å andra sidan liten påverkan på rektors arbete på att rektorerna inte implementerat kunskapsförstärkningen i sina egna ledarhandlingar? Betyder kompetensförstärkningen att rektor uppskattar att samverkansteamets ”expertfunktion” som konstruktiv och tillräcklig i det vardagliga operativa arbetet men att detta inte innebär att rektors eget uppdrag påverkats eller behöver påverkas?

Att det ser olika ut på skolorna och i de olika ärenden som samverkansteamet varit inblandade i kan förklaras av komplexiteten i arbetet. Precis som det beskrivs i Statens offentliga utredningar (SOU 2016:94) är varje individ och hens kontext unik, och ingen universell lösning finns för elever med skolfrånvaro. Kopplingen till socialtjänsten är också något som rektorerna beskriver som positivt i samarbetet med samverkansteamet. Inför sammansättningen av teamet var samverkan en av de centrala och bärande framgångsfaktorer som beskrivs i Statens offentliga utredningar (SOU 2016:94) och som visade väg för sammansättningen av professioner och verksamhetsområden vid teamets bildande.

Några av rektorerna anger att vårdnadshavarna har blivit mer positiva i samarbetet med skolan vilket också har stöd i forskning (SOU 2016:94) där det beskrivs hur viktig elevens röst och vårdnadshavarens bild av situationen är vid kartläggning- och analysarbetet av elevfrånvaron.

När det gäller ansvaret för elevens skolgång är skollagen (2 kap 9–10§) tydlig med att det är rektor som är ansvarig för skolans organisation och resursfördelning utifrån elevernas behov. Det som framkommit i enkätsvaren är att ansvarsfrågan i vissa fall har blivit otydlig i relation till arbetssätt då samverkansteamet har varit involverade i arbetsprocess och frågor i relation till elev på individnivå. Rutiner för ansvar och tydlighet i ansvarsfördelning är ett utvecklingsområde som samverkansteamet behöver arbeta med så att samarbetet i alla lägen fördelar ansvar utifrån skollag, socialtjänstlag, andra styrdokument samt i att överenskommelser görs mellan parterna i samverkan och att dessa överenskommelser stäms av för att säkra att parterna har en gemensam uppfattning om vem som gör vad, när och med vilket syfte. Viktiga delar för effektiv och smidig samverkan är kommunikation, transparens och tydlighet eftersom arbetssätt, rollfördelning och rutiner skapats, prövats, utvärderats och förändrats under arbetets gång i relation till komplexitet och behov i varje elevärende. Detta processformade arbetssätt behöver fortsätta och i hög utsträckning fokusera på att kontinuerligt stämma av både överenskommelser och progression i arbetsprocessen.

Det krävs också en väl avvägd process i hur ett samverkansteam ska rikta sina erbjudanden. Å ena sidan finns det reaktiva perspektivet utifrån faktiska behov av stöd på individnivå utifrån elever som redan

befinner sig i skolfrånvaro och rektorer har ansvar för att kartlägga och åtgärda. Men det finns framför allt behov av proaktiva perspektiv för att hindra att skolfrånvaro ökar för fler elever – vi behöver arbeta för att behålla eleverna i skolan!

Utmaningen blir att både arbeta åtgärdande och förebyggande för de elever och elevgrupper som har eller riskerar att etablera skolfrånvaro och samtidigt arbeta strategiskt utifrån hälso- och närvarofrämjande perspektiv för att behålla eleverna i lärande och i skolan och förhindra att fler elever hamnar i skolfrånvaro.

Resultatet av enkäten tillsammans med Skolverkets beskrivning (2016:1616) om ett mer systematiskt och målmedvetet arbete för en hälsofrämjande skola, visar att ett långsiktigt arbete har inletts i och med samverkansteamets etablerade arbetssätt. Det som syns nödvändigt att utveckla blir stödstrukturer för utveckling av skolornas hälso- och närvaro främjande arbete. En angelägen fråga att ställa är hur samverkansteamets insatser förflyttas från direkt operativa insatser på åtgärdande nivå till mer stödjande för förebyggande och hälso- och närvarofrämjande nivåer? Hur förflyttas aktörs- och ägarskap för relationsbygge med eleverna från samverkansteamet till personer i elevens ordinarie skolkontext, och ändå behålla den kompetens om processerna som samverkansteamets medarbetare inhämtat? Hur kan samverkansteamets uppdrag flyttas från den inre arbetsgruppen och processen kring eleven, för att verka mer i bakgrunden och stödjande som bollplank till medarbetare i elevens ordinarie sammanhang? Hur åstadkommer vi att alla medarbetare blir experter på hälso- och närvarofrämjande arbete i våra skolor?

REFERENSLISTA

- ★ Forsell, A. (2018). Primus inter pares? I Rönström, N & Johansson, O (red.) (2018). *Att leda skolor med stöd i forskning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- ★ Granberg & Ohlsson. Vad är kollektivt lärande? I Granberg, O. & Ohlsson, J. (Red.) (2016). *Kollektivt lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Gren Landell, M. (2018). *Främja närvaro – att förebygga frånvaro*. Stockholm: Natur & Kultur.
- ★ Larsson, P & Löwstedt, J. (2017). *Strategier och förändringsmyter. Ett organiseringsperspektiv på skolutveckling och lärares arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Larsson, P. Kollegialt lärande och konsten att navigera bland begrepp. I Rönström, N. & Johansson, O. (Red) (2018). *Att leda skolor med stöd i forskning – exempel, analyser och utmaningar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- ★ Robinson, Viviane (2015). *Elevnära ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- ★ SKL (2013). *Vänd frånvaro till närvaro*.
- ★ Skolverket (2012). *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- ★ Skolverket (2016). *Tillgängliga lärmiljöer?* Stockholm: Elanders Sverige AB.
- ★ Skolverket (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. Stockholm: Skolverket.
- ★ Skolverket (2019). *Redovisning av uppdrag om att genomföra insatser för att förbättra det förebyggande och hälsofrämjande arbetet inom elevhälsan i syfte att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål*. Dnr 2016:1616 Regeringskansliet Utbildningsdepartementet. Stockholm.
- ★ Skolverket & Socialstyrelsen (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Skolverket.
- ★ SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Stockholm.

SKOLPORTEN